

Eponímia mèdica catalana: Els signes de Barraquer i Bordas

Josep-Eladi Baños¹, Elena Guardiola^{1,2}

¹ Departament de Farmacologia i de Terapèutica. Facultat de Medicina
Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Bellaterra.

² Departament d'Investigació i Desenvolupament Estratègic (IDE). Q.F. Bayer. Barcelona.

L'epònim

Amb el nom de "signes de Barraquer i Bordas"¹ es coneixen dos signes: el de debilitat del polze i el de l'aproximació dels dits índex i menovell. El primer s'explora de la forma següent: una vegada col·locades les dues mans davant per davant, sense que entrin els dits en contacte i en la màxima separació (maniobra de la mà de Barré), l'observador prova a vèncer l'extensió-abducció d'ambdós polzes. Si ho aconsegueix, el signe és positiu, normalment en una sola banda, i és indicatiu de dèficit piramidal¹⁻³. Per a Barraquer i Bordas, és el signe deficitari piramidal més 'fi', o dels que més ho són, en les extremitats superiors². Per avaluar el segon signe, es demana al pacient que apropi els dits índex i menovell, per exemple, per davant del mig i de l'anular; quan és positiu, s'observa una menor amplitud de la banda afectada. És un signe de debilitat dels músculs interossis i lumbricals que suggereix la paràlisi unilateral lleugera del nervi cubital^{1,2}.

L'home

"M'exalta el nou i m'enamora el vell" (J.V. Foix)

Lluís Barraquer i Bordas (Figura 1) nasqué a Barcelona el 27 d'abril de 1923, fill de Lluís Barraquer i Ferré i Edelmira Bordas i Ferrer, i nét de Lluís Barraquer i Roviralta (raó per la qual Belarmino Rodríguez Arias l'anomenava Lluís Barraquer III)⁴. Es llicencià a la facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona l'any 1947. Es doctorà a Pamplona l'any 1966 amb una tesi dirigida per Julián de Ajuriaguerra: *"La apraxia constructiva. Su valor como síntoma focal y como expresión de la*

FIGURA 1. Lluís Barraquer i Bordas

regresión operatoria hasta el nivel de la conducta involutiva de asimiento". La seva era una vida predestinada a la neurologia. Fill i nét de neuròlegs (Figura 2), s'incorporà molt jove a l'activitat mèdica, contràriament al que havia succeït amb el seu pare. L'any 1938, quan només tenia 15 anys, es posà a estudiar per practicant i començà a visitar el servei de Neurologia i el consultori privat del seu pare. En aquest rebé formació per part de Barraquer i Ferré i dels seus ajudants, com Joaquim Torruella i Anicet Gresa. Dos anys després dibuixà part dels esquemes que aparegueren al *"Tratado de enfermedades nerviosas"* escrit pel seu pare, del que també va corregir les proves d'impremta. El 1944 ja treballava amb el seu pare amb qui col·laborarà fins la seva mort (1959). Aquell primer any ja dedicà la seva atenció als temes neurològics i publicà *"Neuromicosis*

Correspondència: Dr. Josep-Eladi Baños
Departament de Farmacologia i de Terapèutica. Facultat de Medicina.
Universitat Autònoma de Barcelona.
08193 Bellaterra (Barcelona)
Tel. 93 581 19 64
Fax 93 581 29 86
Adreça electrònica: JosepEladi.Banos@uab.es

FIGURA 2. La nissaga dels neuròlegs Barraquer: Lluís Barraquer i Roviralta, Lluís Barraquer i Ferré i Lluís Barraquer i Bordas (1928)

Síndrome de compresión cerebral de etiología micótica" junt amb el seu pare i el seu cosí Josep Ignasi Barraquer i Moner⁵ i *"Fisiología del sistema extrapiramidal"* amb Albert Torra Parera⁶. L'any 1946 publicà diversos treballs, entre els que destacà una monografia sobre la neuràlgia del trigemin. El mes de gener de 1947 pronunciava una conferència a l'Institut Barraquer sobre *"Aneurismas arteriales de la base del encéfalo"* i el mes de juliol es llicenciava a la Universitat de Barcelona⁷.

Quan va acabar la carrera va treballar un any a l'Institut Neurològic Municipal on rebé la influència de Rodríguez Arias i de Lamotte de Grignon. Aquell mateix any entrà com a metge assistent al Servei de Neurologia de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, on fou metge auxiliar (1948), secretari (1950), subdirector (1968), director (1972-1978) i consultor director fins la seva jubilació l'any 1993. Des d'aleshores n'és consultor director emèrit. L'any 1950 fou cridat per Joaquim de Nadal per dirigir la Secció de Neurologia de la Clínica Universitària de Patologia General de l'Hospital Clínic i Provincial de Barcelona, on romangué fins el 1967. Feia temps (des de 1947) que ja treballava al Servei de Geriatria de l'Hospital Municipal de Nostra Senyora de l'Esperança, on s'inicià en el coneixement anatomicopatològic, i l'any 1951 fou nomenat cap del servei de Neurologia de l'Hospital de Sant Pau i Santa Tecla de Tarragona, càrrec que exercí fins l'any 1960^{8,9}.

Barraquer i Bordas també ha tingut una notable vida universitària. L'any 1967 fou nomenat professor extraor-

dinari de Neurologia i, anys després, de Neuropsicologia de la *Universidad de Navarra*. A la Universitat Autònoma de Barcelona, l'any 1972 fou professor agregat i després catedràtic associat (1979); des de l'any 1992 imparteix classes de Neuropsicologia a la Universitat Ramon Llull. Ha estat president de la Societat Catalana de Neurologia (1968-73) i contribuï de forma notable a la creació de la *Sociedad Española de Neurología* de la que fou el primer secretari (1949), amb només vint-i-sis anys, i més tard president (1969-72). L'any 1988 ingressà com Acadèmic numerari a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, substituint a Belarmino Rodríguez Arias per la renúncia expressa d'aquest al seu càrrec. El discurs de recepció "Mig segle de neurologia clínica viscuda"¹⁰ és de lectura imprescindible per aquells que vulguin conèixer la persona i

l'obra d'en Barraquer i Bordas.

Barraquer i Bordas és probablement un personatge únic. Dotat d'una extraordinària erudició bibliogràfica (que hom pot detectar a qualsevol de les seves obres), sempre ha tingut un gran interès per establir correlacions entre les dades anatòmiques i les manifestacions clíniques, així com per interpretar en clau fisiopatològica la simptomatologia dels seus pacients. En l'homenatge realitzat amb motiu del seu setantè aniversari, Laín Entralgo reconeixia aquest fet quan escrivia¹⁰:

"Mirando en su conjunto la amplia e importante obra neurológica de Barraquer i Bordas, creo descubrir su clave secreta en una visión fisiopatológica y clínica del sistema nervioso conforme a la doble unidad funcional que en él se da: la que en sí mismo posee [...] y la que ejerce por ser la formación protagonista en el mantenimiento de la unidad funcional del organismo entero y en la relación de éste con el medio y el mundo. No otra es raíz de la seria y constante preocupación de su autor por entender antropológicamente la neurofisiología y la neuropatología".

Barraquer i Bordas, escriptor infatigable, ha publicat més de quatre-cents articles i és l'autor d'importants obres de referència que és impossible esmentar aquí en la seva totalitat. Entre aquestes cal citar *"Patología general del sistema piramidal"* (1952), *"Fisiología y clínica del sistema límbico"* (1955), *"Patología general del tono muscular"* (1957), *"Parálisis cerebral infantil"* (1964) amb J. Ponces, J. Corominas, E. Torras i L. A. Nogués, *"El dolor. Anatomofisiología clínica y terapéutica farmacológica"* (1968) amb F. Jané i Carrencà, *"Fisiopatología de la espasticidad"*

(1972), "Afasia, apraxia, agnosia" (1974), "Neuropsicologia" (1983) amb J. Peña i Casanova i "El sistema nervioso como un todo. La persona y su enfermedad" (1995). També cal recordar aquí "Patologia vascular cerebral" (1972) publicada amb J. M. Grau i Veciana i J. Peres i Serra, dins la col·lecció "Monografies Mèdiques" de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears. Però potser l'obra de més difusió d'en Barraquer i Bordas és la seva "Neurologia fundamental" (Figura 3), publicada inicialment l'any 1963 i de la que s'han fet diverses edicions.

Home de gran curiositat, ha publicat també obres d'antropologia mèdica, d'història de la medicina i de neuropsicologia, entre d'altres. Barraquer i Bordas creu, com el seu pare, que la neurologia és "l'Estat Major de la Medicina". Potser com a conseqüència (o com a causa), les seves relacions professionals han estat nombroses i diverses. Ell mateix destaca personatges tan diversos com Ajuriaguerra, Garcin, van Bogaert, Denny-Brown, Laín Entralgo, Zubiri, Rof Carballo, Barcia Goyanes, Ellacuría o Mayor Zaragoza⁹.

La lectura de qualsevol dels escrits d'en Barraquer i Bordas és un estimul·lant exercici intel·lectual on es mescla el coneixement neurològic clàssic amb les contribucions més modernes i confirma la seva creença en els ver-

sos de Foix que obren aquest article i que el propi Barraquer utilitzà per iniciar el seu discurs d'ingrés en la Reial Acadèmia de Medicina ja comentat⁸. Contràriament al que succeeix en altres metges, els epònims que recordem en aquest article són potser només una anècdota dins una vida professional i personal d'una extraordinària riquesa.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

1. Diccionario terminológico de ciencias médicas. 12ª ed. Barcelona: Salvat editores S. A., 1028.
2. Barraquer Bordas L. Neurologia fundamental. 3ª ed. Barcelona: Toray, 1976; 75, 718.
3. Barraquer Bordas L. Sintomatología del déficit piramidal a nivel de la mano. Una nota metodológica. Arq Neuropsiquiatr 1975; 33: 61-63.
4. Rodríguez Arias B. En el 70º aniversario del prof. Lluís Barraquer i Bordas. Neurologia 1994; 9: 256.
5. Barraquer Bordas L, Barraquer Ferré L, Barraquer Moner J. Neuromicosis. Síndrome de compresión cerebral de etiología micótica. Rev Oto-Neuro-Oftalmol 1944 Abril; 325-333.
6. Barraquer Bordas L, Torra Parera A. Fisiopatología del sistema extrapiramidal. Med Clin (Barc) 1944; 2: 2-5.
7. Fàbregas MG. Història de la neurologia a Catalunya de l'any 1882 a l'any 1949. Bellaterra: Ser vei de Publicacions de la UAB, 1992.
8. Barraquer Bordas L. Mig segle de neurologia clínica viscuda. Barcelona: Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona: Barcelona, 1988.
9. Aparicio O. El árbol y la ciencia de los Barraquer. Biograma 1974; 1(4): 169-177.
10. Laín Entralgo P. En el 70º aniversario del prof. Lluís Barraquer i Bordas. Neurologia 1994; 9: 257.

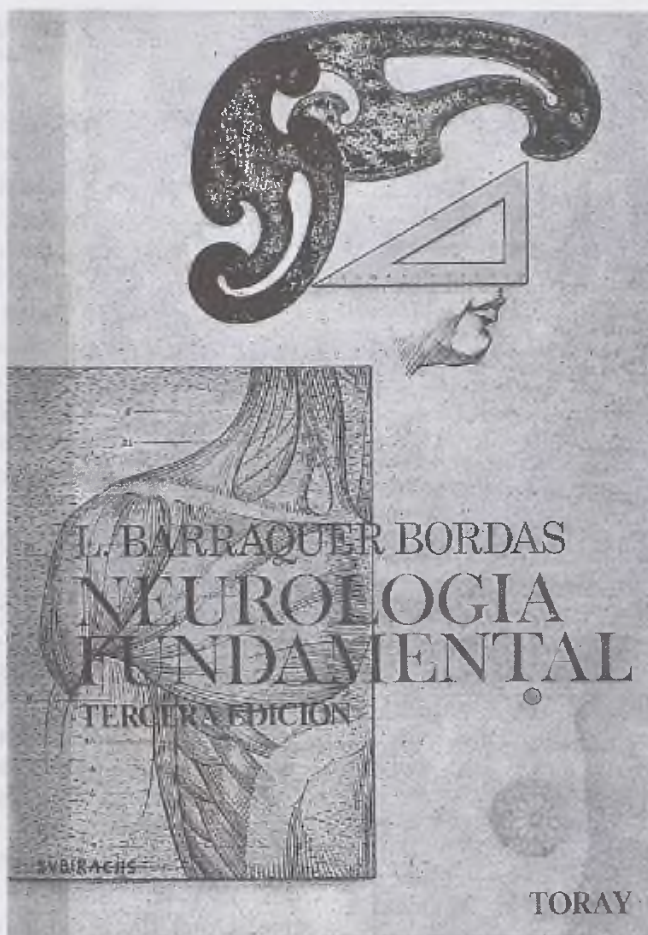

FIGURA 3. Portada de la tercera edició de *Neurologia fundamental*, l'obra cabdal de Lluís Barraquer i Bordas

Nota d'agraïment. Els autors volen agrair al Dr. Lluís Barraquer i Bordas les seves correccions i la informació de primera mà que ens permeté millorar notablement el text del present article.